

OBAVY, VÍZIE, VZBURY – PRÍBEH JEDNEJ KARANTÉNY¹

Na pamiatku moskovského arcibiskupa Ambróza (Zertis-Kamenského, † 1771)

Táto udalosť je úplne zabudnutá. Súmrak zážitkov a krvavá žiara rebélie, toto všetko je naša história. Každá vzburá je nezmyselná a bezohľadná. A zabudnuté udalosti sa môžu opakovať.

Moskva bola v roku 1771 ponechaná svojmu osudu. Ani vrchnosť, ani pospolitý ľud, ani sama imperátorka netušili, že sa v srdci Ruska stane niečo podobné.

Vojna a mor

Už tri roky prebiehali boje na fronte. Vojnu vyprovokovali západne mocnosti, no bolo to Turecko, ktoré napadlo Rusko. A aj keď najlepší vojvodcovia, ako Peter Rumjancev, Alexander Suvorov a Michal Kutuzov, víťazili nad desaťnásobnou presilou protivníka, prišiel atak z tej najmenej očakávanej strany. V tureckom vojsku sa objavil mor.

Napriek rozdielnym názorom, nákaza vo vojsku protivníka zasiahla nie len protivníka. Turci, nestrpiac koordinovaný postup ruskej armády v panike ustupovali a na bojovom poli nechávali svoje veci. Mnohí sa ochotne vzdávali. Naši vojaci tak prišli do styku s nakazeným protivníkom a infikovanými vecami.

V januári 1770 sa v meste Jasy² na prezimovanie rozložil zbor generála Štofel'na. V tamojšej nemocnici lekári prvý raz postrehli prudký nárast pacientov s horúčkou, ktorí po siedmych až ôsmych dňoch mali zväčšené lymfatické uzliny³. O diagnóze boli pochybnosti. Lekári sa báli priznať si, čo videli. Štofel'n o more nechcel ani počuť. Následky možnej epidémie sa zdali byť katastrofické. Preto lekárom prikázal, aby mu podali písomné hlásenie o tom, že nákaza, ktorá prepukla je "škvrnitý týfus". Správu pripravili a len jeden z lekárov ju odmietol podpísať.

Včas nespoznané ochorenie prešlo na všetkých pacientov v nemocnici, ktorí zakrátko začali zomierať. Nákaza potom prešla aj na vojsko, čo malo za následok, že v Jase zomrelo niekoľko tisíc vojakov. Potom prešla do mesta, kde ľudia zomierali rovno na uliciach. Dvaja grécki lekári utiekli pri prvom náznaku epidémie. Ruskí vojenski lekári ďalej obetavo chodili za chorými a sami sa nakazili.

Všade sa šírili chýry. Hlavný veliteľ Peter Rumjancev k Štofel'novi do Valašska vyslal lekára Oreusa, aby zistil povahu ochorenia. Keď prišiel do mesta Balti⁴ zistil, že mesto je prázdne. Za mestom stretol ruského dôstojníka, ktorý mu povedal, že pred dvomi mesiacmi sa z mesta Jasy dostal mor do Balti. Z takmer 3000 obyvateľov 800 zomrelo, ostatní utiekli do lesov, kde veľká časť z nich zomrela. V posádke mesta z 320 vojakov zomrelo 110, ďalších 50 bolo nakazených s príznakmi bubonického moru.

Do mesta Jasy Oreus pricestoval 10. mája 1770. Mor mesto ničil. Nakazených vynášali do okolitých lesov, kde ležali bez akejkoľvek pomoci, iba ak príbuzní im prinášali vodu a jedlo. Oreus navrhol niekoľko hygienických opatrení, prísnu izoláciu a zákaz početných zhromaždení (vrátane verejných bohoslužieb). Generál Štofel'n s opatreniami len ťažko súhlasil, no onedlho on sám, keď navštívil nakazených vojakov, nakazil sa a zomrel.

Vďaka opatreniam, ktoré Oreus prijal, sa mor nerozšíril do hlavnej ruskej armády. Avšak miestne obyvateľstvo už bolo nakazené. Z Moldavska sa mor rozšíril do Poľska, z Poľska na Ukrajinu. V Kyjeve sa mor rozbesnel v auguste 1770, odtiaľ sa v septembri dostal do mesta Sevsk⁵ a odtiaľ neskoro v jeseni dorazil do Moskvy.

¹ <https://pravoslavie.ru/134241.html>

² Jasy (*Iași*) je muničipium v severovýchodnom Rumunsku. Zdroj: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Jasy>

³ Išlo o takzvaný bubonický (tiež: čierny, žľazový) mor.

⁴ Батуманы: pravdepodobne Balti (*Bălți*), mesto v dnešnom Moldavsku. (pozn. prekladateľa)

⁵ Sevsk (*Севск*) je mesto v Rusku nachádzajúce sa v Brjanskej oblasti.

Moskva v epicentre

Na konci novembra v moskovskej všeobecnej nemocnici zomrel jeden z lekárov. Do správy napísali, že na “hnilú horúčku“ (staré pomenovanie pre týfus). Potom jeden za druhým začali byť chorí a zomierať ošetrovatelia nemocnice.

Hlavný lekár nemocnice Atanáz Šafonskij (jeden zo zakladateľov ruskej epidemiológie) v nej diagnostikoval mor. Konzílium významných lekárov v Moskve potvrdilo začiatok epidémie. Oznámili to v Moskve veliacemu poľnému maršalovi Petrovi Semjonovičovi Saltykovi (1698–1772). Nemocnicu, v ktorej sa nachádzalo okolo 1000 ľudí a ostal v nej aj samotný Šafonskij, obkľúčili vojenskými hliadkami a odrezali od akéhokoľvek styku s mestom.

No stalo sa, že hlavný lekár Moskvy Rinder, koncom januára 1771 Saltykovi vyslovil svoje pochybnosti o epidémii. Rinder tvrdil, že to nie je mor, ale “týfus“, ktorý je následok stesnených podmienok, nečistoty a zlého ovzdušia v miestnostiach. Šafonskij oponoval a vyzýval prijať nevyhnutné preventívne opatrenia. No mienka Rindera, ako hlavného lekára Moskvy, oslabilu bdelosť vrchnosti. Opatrenia na boj s epidémiou sa vykonávali nedbalo. Šafonskij sa stretával s výsmechom.

V nemocnici zrušili karanténu, všetci sa ponorili do pokojnej bezstarostnosti. Začiatkom marca, sa polícia dozvedela, že v Zamoskvorečiji⁶, pri Kamennom moste, vo veľkej továrni na výrobu plátna ľudia často umierajú, a niekedy sú pochovávaní v noci. V tom čase zomrel aj samotný Rinder nakazený morom, no domnieval sa, že má “týfus“.

Rozhodli sa, že zdravých pracovníkov nebudú nikde púšťať a chorých odvážali do Nikolo-Ugreškého kláštora, kde zriadili lazaret⁷. V tej dobe už zomierajúcich na mor začali nachádzať v rôznych častiach Moskvy. Zarážajúce je, že lekári a vrchnosť sa naďalej hádali o diagnóze, lebo sa báli priznať, že tam majú mor.

Na základe nariadenia imperátorky Kataríny II boli prijaté prísnejšie opatrenia: Moskvu izolovali, odchádzajúcich dávali do karantény (bohužiaľ, nie vždy sa to dodržiavalo). Zásoby (tovar a potraviny) sa privážali na určené miesta mimo Moskvu, predávajúcim a kupujúcim zakázali, aby sa navzájom dotýkali, peniaze bolo nariadené dávať nie do rúk, ale do misky s octom. Okrem toho bolo moskovskému biskupovi uložené v chrámoch čítať list o dotieravej chorobe, čiže národu vysvetliť význam karanténnych opatrení. Takto sa moskovský biskup od začiatku aktívne zapájal do boja s epidémiou.

Teraz nastal čas, aby sme niečo povedali o arcipastierovi mesta Moskvy.

Arcibiskup Ambróz

Vladyka Ambróz (Zertis-Kamenskij, 1708–1771) žil v kláštorech od detstva. Skoro stratil otca. Na výchovu ho do Kyjevo-Pečerskej Lavry vzal strýko, mních Vladimír. Po ukončení štúdií v Kyjevskej duchovnej akadémii sa dosť rýchlo vypracoval na vynikajúceho učenca. Bol to práve on, kto zostavil bohoslužbu svätému Dimitrijovi Rostovskému. Ďalej zrealizoval nový preklad žalmov, opierajúc sa o starobylé texty. S tým prekladom by sa mal oboznámiť každý, kto chce pochopiť ťažko chápané verše žalmov.

Imperátorka Katarína si vzdelaného mnícha vážila. Bol ustanovený za archimandritu Novojeruzalemského kláštora. Tam dokončil výstavbu Voskresenského chrámu a iných budov. Mníchov naučil rôzne remeslá. A tento vzdelaný pastier, ktorý mal praktické a hospodárske zručnosti, bol zvolený za arcibiskupa Moskvy. Všetko sa to stalo tri roky pred opisovanými udalosťami. Katarína II ho požiadala, aby zveľadil tri moskovské chrámy: Uспенkij, Blagoveščenskij a Archangel'skij. Ešte je známe, že opravil Čudov kláštor, pričom na cirkevnú výstavbu štedro míňal svoje vlastné prostriedky.

⁶ Administratívna oblasť Moskvy.

⁷ Dočasná nemocnica. Najčastejšie zriadená vo vojenských poľných podmienkach.

Zďaleka nie všetci si vladyku Ambróza obľúbili. Pozrime sa prečo. Len čo sa postavil na čelo moskovskej eparchie, opovážil sa odstrániť dávny obyčaj – zrušiť obchodovanie s molebnami na Lebečnom mieste vedľa Spasskej brány. Od dávnych čias sa tade ránami premávali duchovní s pochybnou reputáciou. Nesúc na sebe analoje, kríže a ostatnú “výstroj“, chytro sa navzájom vytláčali, volali k sebe pravoslávnych ľudí a za primeranú úhradu zaradom slúžili molebny, panychídy a iné bohoslužby. Obchodovanie bolo sprevádzané šumom, nadávaním, krikom. Novému arcibiskupovi sa zdalo, že to nie je v súlade s cirkevnou zbožnosťou. Jeho zákaz sa nepáčil nie len krížovým popom (tak ich volali), ale aj tým, komu bolo jednoduchšie ísť, keď sa mu zachce, na Lebečné miesto, než ísť do chrámu a čakať tam na dobu určenú pre molebny.

Tak sa vladyka Ambróz preslávil ako prenasledovateľ molebnov. Čo povedať na to, keď sa rozhodol pre karanténne opatrenia? Podľa mienky mnohých, si dovoľil prijať neslýchané.

Toto sú pravidla navrhnuté arcibiskupom Ambrózom:

1. Chorého spovedať doma bez dotýkania sa vecí alebo predmetov pri chorom. Ak je to možné, chorého spovedať cez okno alebo dvere v dostatočnej vzdialenosti a Sväté Dary dať prijať tak, aby nedošlo k dotyku.
2. Ak sa v nakazenom dome narodí dieťa, vyniesť ho z nebezpečnej miestnosti a pokrstiť za pomoci pôrodnej baby. Duchovný len vysloví formulu krstu a ostatné modlitby, pomazanie Myrom a podstrihnutie vlasov odloží do skončenia nákazy.
3. Zomrelých pochovať hneď v ten deň, nevnášať ich do chrámu a po pochovaní v chráme vykonať pohrebný obrad bez tela, v mene zosnulého neprinášať žiadne dary: peniaze, veci a podobne.
4. Farníkom pripomínať, aby sa postili, po dvojdnovej príprave ich spovedať a dať prijať sväté Tajiny.

Okrem toho, vladyka Ambróz počas epidémie neschvaľoval procesie s krížom a vôbec žiadne masové zhromaždenia ľudí aj keď z tých najzbožnejších dôvodov.

Tento incident spočíval v tom, že mnohí lekári ešte stále pochybovali o diagnóze, pospolitý ľud vo všeobecnosti nedôveroval opatreniam vrchnosti a moskovský arcibiskup už nariadil prísne obmedzenia.

Mraky sa sťahujú

V Moskve veliaci poľný maršal Saltykov situáciu nezvládol. 25. marca bol za jeho pomocníka a zástupcu v boji s epidémiou menovaný generálporučík Peter Dmitrijevič Jeropkin – v ďalších udalostiach kľúčová osoba. Jeropkin často osobne chorých navštevoval a utešoval vlúdnyim slovom. Často pracoval nepretržite bez spánku, a snažil sa Moskvu zachrániť pred vkradnúcou sa do nej chorobou.

Zmobilizoval všetkých moskovských lekárov, ako slúžiacich, tak aj na dôchodku. Moskvu rozdelili na 14 častí. V čele každej časti bol správca, ktorý mal svojich lekárov. Snažili sa zisťovať postihnutých a skoro zomrelých. V prípade podozrenia na mor Jeropkina informovali, ten tam vyslal konzílium lekárov, aby určili diagnózu. Pri potvrdení moru chorého poslali do Ugrešskej nemocnice. Žijúci s nakazenými boli izolovaní v zvláštnych miestnostiach a dom bol obkľúčený policajnou hliadkou. Na konci marca bolo zisťovaných 10 nakazených ľudí denne.

Zavedené opatrenia sa ukázali ako veľmi účinne. Bohužiaľ nepomohli. Moskovčania chorých často skrývali, lebo sa báli karantény, spálenia vecí a zbúrania domu. A skutočne, veci, ktoré sa nachádzali pri nakazenom boli spálené bez akejkoľvek náhrady. Zosnulých pochovávali veľmi rýchlo, obrad sa konal bez nich. U ľudí v karanténach a lazaretoch rástla nespokojnosť, lebo len málokto z nich odišiel živý.

V máji zriadili morové nemocnice v Simonovom a Danielovom kláštore. Ukázalo sa, že ochorenie sa začalo znižovať. No v júny smrtnosť v Moskve vzrástla, zomieralo 40 až 70

ľudí za deň. V júly už vymierali celé domy. Na konci júla zomieralo po 100 ľudí za deň. Je pozoruhodné, že mnohí lekári ich prednostne považovali za zomrelých na “týfus“, ak zomierali po štyroch dňoch od začiatku ochorenia.

Aby sa ukončili medicínske spory, Jeropkin požiadal z Kyjeva došlého petrohradského hlavného lekára Lercheho, aby definitívne určil diagnózu. Lerche spolu s Šafonským a ďalšími lekármi prehliadli chorých a zomrelých a znovu potvrdili, že v Moskve je mor. Tento “posledný názor“ bol daný 26. júla 1771. No od začiatku epidémie už prešlo toľko mesiacov! Konzílium lekárov skonštatovalo, že mor zasiahol mnohé časti mesta napriek mienke niektorých lekárov, ktorí popierali prítomnosť moru v Moskve.

Jeropkin uskutočnil kardinálne opatrenia. Celú Moskvu rozdelili na malé obvody po 10 – 20 domov. Do každého obvodu bol vybraný dozorca. Každý deň kontroloval obyvateľov svojho obvodu. Ak zistil nakazeného alebo zomrelého oznámil to správcovi časti.

Ale ani to nepomohlo. Ľudia sa viac báli hospitalizácie než samotného moru. Jeropkin nemal dostatok síl ani prostriedkov, aby jednotlivé oblasti obkľúčil vojakmi a tak ich od seba izoloval. Vlastne to už aj tak bolo neskoro. Nakazení chodili po uliciach, kde aj zomierali. Moskovčania mŕtvych vyhadzovali ďalej od svojich domov, aby nikto nezistil, kde sa nákaza usadila. Prakticky už na každej ulici bolo niekoľko nakazených. Potom sa objavili takmer v každom dome. Neskôr už bolo vidieť vymreté, doskami zadenbené domy. V niektorých uličkách bolo takých domov do desať.

Zdravotnícky personál zomieral. V Simonovskej nemocnici zomreli všetci pomocní lekári. K zväžaniu nakazených a pochovávaní zomrelých už využívali trestaných zločincov, ktorým sľúbili slobodu za poctivo odvedenú službu. Treba povedať, že trestanci boli poctiví. Obliekali si špeciálne šaty, ktoré boli napustené voskom alebo presmolené, na tvári mali tesnú masku, na ruky si dávali presmolené rukavice. Dlhými hákmi z domov vyťahovali zamorené mŕtvoly alebo nakazené veci. Národ sa ich bál ako samotného moru. Šírili sa chýry, že hakmi vyťahovali ešte živých, ale v bezvedomí a hádzali ich do masových hrobov.

V tej dobe do Moskvy prišiel doktor Daniel Samojlovič (zakladateľ epidemiológie v Rusku). Keď nikto nechcel navštevovať nebezpečné nemocnice, Samojlovič sám dobrovoľne začal chodiť za nakazenými. Spočiatku do nemocnice v Ugrešskom kláštore, potom aj v Simonovom a Danielovom kláštore. Sám ošetril 1500 nakazených bez pomoci iných lekárov.

Kapitulácia

V druhej polovici augusta sa smrtnosť v Moskve rapídne zvýšila, do 500 ľudí za deň. Ulicami sa tiahli rady rakiev. Všade panovali strach a skleslosť. Rakiev bolo málo, začali pochovávať v obyčajných, narýchlo zbitých debnách. Telá potom viezli na vozoch, v sprievode trestancov so strašidelnými hákmi. Na námestiach dňom aj nocou horeli ohne z borievky alebo hnoja, z ktorých sa šírila páchnuci dym.

Nákaza sa rozšírila do mnohých obvodov. Pre nedostatok vojenského velenia sa Jeropkin rozhodol sformovať policajný prápor z pracovníkov továrni. Stráž a hliadky prebiehali vodne v noci, aby nikto na ulicu nevyhadzoval nakazených a mŕtvych.

Situácia v Moskve bola každým dňom zúfalejšia. Vrchnosť mesta sa v tichosti vytratila. Popredné osoby mesta boli o stave v meste informované cez druhých.

14. septembra 1771 Saltykov imperátorke poslal správu s nasledujúcim obsahom:

„Nákaza sa rozmnožila, zo dňa na deň silnie tak, že už niet iného spôsobu ako ju zastaviť, len ten, aby každý chránil sám seba. Denne je v Moskve do 835 mŕtvych, okrem pochovaných tajne zo strachu pred karanténou. Na uliciach nachádzajú 60 a viac mŕtvych tiel. Mnoho ľudí nižších vrstiev z Moskvy utieklo, zvlášť pekári, markytáni⁸, výrobcovia kvasu, každý, kto

⁸ Obchodníci so zásobami potravín.

obchoduje s potravinami a ďalší. Je veľmi ťažké zohnať niečo jesť. Nie je práca, obchodov s pečivom niet, vrchnosť sa rozprchla po okolitých dedinách.

Generálporučík Peter Dmitrijevič Jeropkin sa to zlo snaží neúspešne zastaviť, Celé jeho úsilie je márne. Doma má nakazeného. Prosil ma, aby som to Vášmu Imperátorskému Veličenstvu oznámil a požiadal o blahosklonné uvoľnenie z funkcie. Ľudia z mojej kancelárie sa tiež nakazili, v domoch okolo mňa všetci zomierajú, a ja som dal zatvoriť svoje brány, som sám, bojím sa nešťastia. Generálporučíkovi Jeropkinovi som všemožne pomáhal, ale už nie je čím pomôcť, tím je rozpustený, na verejných miestach sa všetko zastavilo. Úradníci sú infikovaní.

Osmelujem sa prosiť dovoliť mi na zlé obdobie odísť, kým nastúpi chladnejšie obdobie a situácia utíchne. Aj Jeropkinova komisia je teraz zbytočná, viac škodí. Tí dozorcovia sami tú nákazu roznosia, keď cestujú. Továrnici teraz zriaďujú vlastné karantény, a berú svojich ľudí na zreteľ. Aj kupci svojich nakazených držia pri sebe. Staroverci svojich vyvážajú do kolíb na salaše, a nikoho tak nič nestraší, ako karanténa, kvôli ktorej mŕtvych pochovávajú tajne rôznymi spôsobmi“.

Saltykov sa odpovede na list a dovolenia imperátorky nedočkal. Úplne zúfalý odišiel na svoje panstvo v blízkosti Moskvy. Talentovaný veliteľ, ktorý v roku 1759 rozbil pruské vojska, vďaka čomu bol obsadený Berlín, odvážny hrdina na bojovom poli sa pred tvárou epidémie ukázal ako slaboch. Všemožne sa vyhýbal intrigám a dvorným sporom, užíval si rešpekt, ako “premožiteľ Fridricha“ a tiež sa vyznačoval obdivuhodnou dobrosrdečnosťou. Tento pozitívny človek sa zdal byť úplne zmätený, vystrašený a vnútorne rozbitý.

Nasledujúci deň po odchode Saltykova, 15. septembra (podľa juliánskeho kalendára) 1771, v Moskve vypukla slávna morová vzbura.

Zjavenie zhora

Vladyka Ambróz aktívne pomáhal Petrovi Jeropkinovi. Zriaďoval karantény pri kláštoroch a ako vedel vysvetľoval význam opatrení izolácie. Na mnohých farnostiach sa však svojvoľne začali konať každodenné procesie s krížom, ktoré nasledovali zástupy ľudí. Arcibiskup bol kategoricky proti – teraz už naňho pozerali, ako na nepriateľa modlitebných zastavení.

V tom čase sa objavil nejaký robotník továrne, ktorý tvrdil, že v sne videl Bohorodičku, ktorá povedala, že mesto bude zachránené, ak ľudia splnia jemu zjavenú Božiu vôľu. “Zjavenia“ sa chytil duchovný chrám Všetkých svätých v Kuliškách. Spoločne zburcovali množstvo ľudí a Moskvu zaplnili strhujúcou myšlienkou. A ako bola “Božia vôľa“ vyjadrená?

Od dávnych čias na Barbarskej bráne visela ikona Bogolubskej Božej Matky. Robotník odhalil hrozné tajomstvo: Pán sa na Moskvu rozhneval preto, že pred Bogolubskou ikonou celých tridsať rokov nikto neodslúžil ani jeden moleben, a dokonca nezapálil ani jednu sviečku. Pán chcel na Moskovčanov zoslať kamenný dažď, ale Bohorodička svojho Syna uprosila, aby mesto namiesto kamenným dažďom potrestal trojmesačným morom.

Viete si predstaviť, ako tieto “zjavenia“ pôsobili na jednoduchých, epidémiou vystrašených ľudí, ktorí, pravda, čakali pomoc zhora? Cítiac vinu za neúctu k ikone, boli ľudia ochotní splniť všetko, čo im povedia. Robotník, stojací na lavičke kričal koľko vládla: „Tešte sa, pravoslávni, na svetovú sviecu Božej Matky!“ Ikona na bráne visela vysoko, preto k nej postavili rebrík. Všetci sa k nej chceli priložiť, dať offeru, zo všetkých strán sa valili húfy ľudí. Krížoví popi nečakali a jeden cez druhého začali slúžiť molebny. Tlačénica a nával silneli, a nad všetkým sa niesol hlas robotníka: „Tešte sa, pravoslávni“.

Vladyka Ambróz bol v Čudovom kláštore. Keď sa dozvedel o tejto svojvôli, pokúšal sa k sebe zavolať organizátorov a zastaviť to. Dav na poslov arcibiskupa kričal a hrozil ukameňovaním.

Vladyka bol nútený poradiť sa s Jeropkinom. Uvažovali, že Bogolubskú ikonu dajú z brány dole, no potom sa rozhodli, že zoberú iba rebrík, aby sa zhromaždený národ rozišiel a schránky, do ktorých dávali ofery zapečatiť, aby zabránili krádeži. Jeropkin vladykovi poslal vojakov.

Bohorodičku okradnú

Večer 15. septembra k Barbarskej bráne prišli dvaja úradníci s vojakmi. Na schránky chceli dať pečať a dúfali, že národ sa rozišiel. Na svoj údiv zistili, že národ sa nielenže nerozišiel, ale sa vyzbrojil sekerami, kopijami, kyjakmi, palicami. Pridali sa k nim aj nejakí vojaci.

Po otáľaní úradník pristúpil k schránkam s oferami, aby ich zapečatil, no videl, že niekto tak už urobil. Úradník sa zarazil. V ten moment z davu zaznel krik: „Bite ich!“ Na neveľkú skupinu sa ako prví vrhli vojaci. Poddôstojník a jeho pomocníci úradníkov zúfalo chránili, no čoskoro boli všetci zranení a zabití. Tak bol preliata prvá krv.

Ktosi zakričal: „Okrádajú ikonu! Okrádajú Bogolubskú Božiu Matku!“ Tento nerozvážny výkrik zachytili stovky, tisíce. Niekto začal biť na poplach na Spasskej bráne. Vo všetkých chrámoch Moskvy zvonili zvony. Mesto sa dalo do pohybu. Všade obviňovali arcibiskupa ako chamtivca a porušovateľa cirkevných obradov. Kričali, že chcel odnieť Bogolubsku ikonu.

V dejinách sa pravidelne opakuje ta istá životná pravda. Ľudia vždy hľadajú niekoho, kto je za ich nešťastia vinný. Myslia si, že keď vinníka odstránia budú žiť šťastnejšie. Takto “životná pravda“, ako zlovestný vlkolak, ukazuje svoje tajomstvá.

Dav nahnevaných, neovládateľných, so skrivenými tvármi – dávno pred červeným októbrom – behal po Moskve a hľadal arcibiskupa. Na svojej ceste ničili karantény, bili lekárov. Doktora Samojloviča, ktorý obetavo prišiel do Moskvy pomáhať nakazeným, takmer zabili, zachránil sa len preto, že sa vydával za pomocného lekára.

Prišla noc. Vial jesenný chladný vietor. Šialenstvo však iba ožívalo. Kyjaky, sekery a kopije nosili všade pri slabom svetle pouličných lúčok. Z domov vychádzali stovky nových účastníkov, vrhali tiene na uliciach a námestiach. Navzájom sa zrážali, občas vybuchali prvého koho stretli, pritom vôbec nevedeli, za čo a kvôli čomu. Moskva stonala pre celkové šialenstvo.

Buričom niekto povedal, aby zaútočili na Čudov kláštor, kde sa nachádzali izby arcibiskupa. S divokým revom vtrhli do kláštora, ničili obydlia mníchov, rozbíjali okna, lámali nábytok, dokonca búrali pece. Bohatá knižnica vladyku Ambróza a jeho početné vedecké práce z ruskej cirkevnej histórie boli za chvíľu zničené. Zničili chrám a bez hanby prevrátili oltár.

Mysleli si, že zachraňujú zbožnosť, pritom pustošili chrámy a oltáre.

Samotného arcibiskupa nenašli. Našli jeho mladšieho brata, chorého archimandritu Nikona. Kruto ho zbili, na následky zranení neskôr zomrel. Všetci sa vrhli do pivnice s vínom. Tu sa krvavá tryzna nabudila k ďalším “hrdinským činom“.

Zmocnili sa ešte Danielovho kláštora a prišli k Donskému.

Golgota arcibiskupa Ambróza

Na začiatku vzbúri 15. septembra večer vladyku z Čudovho kláštora odviezol jeho synovec Nikolaj Nikolajevič Bantyš-Kamenskij. Odviezol ho k jeho priateľovi senátorovi Štátneho kolégia zahraničných vecí Michalovi Grigorjevičovi Sobakinovi. No senátor bol veľmi chorý a extrémne vystrašený bitím na poplach. Vladyka Ambróz sa rozhodol, že mu nebude robiť starosti a vybral sa k Jeropkinovi, no potom prikázal, aby ho odviezli do Donského kláštora.

Skoro ráno 16. septembra (podľa juliánskeho kalendára) sa vladyka dozvedel, čo sa stalo v Čudovom kláštore. Bolo mu jasné, že z Moskvy treba ujsť, preto k Jeropkinovi poslal človeka s prosbou o dovoľenie na opustenie mesta. Jeropkin okamžite vyslal dôstojníka, aby arcibiskupa sprevádzal. Dôstojník sa dohodol, že vladyku bude čakať na konci parku kniežat'a

Trubeckého a odtiaľ ho bude sprevádzať na Choroševu do Voskresenského kláštora. A ešte poradil, aby si obliekol obyčajné mníšske oblečenie.

Narýchlo sa zbalili. Vladyka Ambróz sa už lúčil s bratmi pri koči, keď začul výstrely zbraní, hluk a krik pri bráne kláštora. Utekať už bolo neskoro. Vladyka pozrel na svojho synovca, dal mu svoje posledné veci, zlaté hodinky a dve imperiály⁹ povediac: „Možno ti to zachráni život“. Pochopil, že svojho synovca vidí posledný raz, preto ho silno objal, pobožkal a vybral sa do hlavného chrámu kláštora. Medzi tým sa brána kláštora s rámusom rozpadla.

V chráme sa slúžila liturgia, vladyka Ambróz vošiel do oltárnej časti a kľakol si pred svätý oltár na kolena. Každý človek, ktorého doháňa smrť, doslovne ako krvilačné zviera, cíti strach. A v tomto strachu je len jedna možná útecha – nádej na Toho, v koho rukách je život a smrť, úprimná viera v Toho, kto je skutočný Život. Podľa svedectva očitých svedkov, sa vladyka Ambróz pred oltárom vrelo modlil. Konkrétne povedal: „Pane, nechaj ich: lebo nevedia, čo robia...“ A ešte dodal: „Ako smrť Jonáša stíšila búrku na mori, tak nech aj moja smrť utíši nepokoj národa“. Vyspovedal sa pred slúžiacim kňazom a zbožne prijal sväté Tajiny. Potom vyšiel na chór po špeciálnom rebríku.

Keď rozzúrený dav vošiel do chrámu, nevtrhol hneď do oltárnej časti. Vzbúrenci stuhli, keď videli pokojnú bohoslužbu. Pokoj, odtrhnutie liturgickej posvätnéj služby od ich zákerne márných úmyslov ich ohromili. Stáli ako by ich zatĺkol, doslova akoby na niečo striehli, držiaci nástroje smrti v svojich rukách. Boží zámer im nedovolil dotknúť sa arcipastiera, pokiaľ neprijme sväté Kristove Tajiny. No keď sa liturgia skončila, vtrhli do oltárnej časti, počas cesty všetko poprevracali. Opité, šialené oči hľadali arcibiskupa, no nenašli ho. Rebrík nahor si z nejakého dôvodu nevšimli. Vzbúrenci už chceli odísť, keď sa jeden chlapec s ich radov pozrel hore, zbadal polovicu riasy vladyku a zakričal: „Tam, arcibiskup je na chóre!“ So zúrivým revom sa zločinci vrhli na biskupa, schmatli ho a vyvliekli na ulicu.

Ale kde je Jeropkin? Prečo sa neponáhľá pomôcť svojmu stúpenkovi? Prečo nevysiela žiadne vojenské sily? Odpoveď je veľmi jednoduchá. Žiadne organizované vojsko už v Moskve nebolo a Jeropkin sa sám skrýval pred rozzúreným davom. Vzbúrenci nemenej starostlivo hľadali aj Jeropkina. Iba jeden brigadír¹⁰, Fedor Mamonov, keď sa dozvedel, čo za nešťastie sa stalo v Čudovom kláštore, chcel na stráženie aspoň desať vojakov, čo mu zamietli. Vyzbrojil svojich sluhov, podriadených a vzbúrencov sa snažil utíšiť, no všetci boli zbití a zranení. 16. septembra 1771 sa celá Moskva prakticky nachádzal v rukách vzbúrencov.

Pozrime sa, prečo vladyka Ambróz ostal sám. Vedel, že je koniec. Videl, že dav si žiada obeť a tou obeťou bol on sám. Ostávalo už len dôjsť na miesto popravy.

Chytili aj synovca vladyku Nikolaja Bantyš-Kamenského. Schovával sa vo vani. Keď opitá hŕstka ľudí vtrhla do miestnosti, synovec im ponúkol zlaté hodinky, dve imperiály a svoju zlatú tabatierku. Dary sa vzbúrencom zapáčili natoľko, že niektorí z nich ho hneď nazvali dobrým a čestným človekom a rozhodli sa, že ho nechajú žiť. Synovec bol očitým svedkom posledných minút života svojho strýka.

Vladyku Ambróza vyviedli za bránu kláštora a urobili zaujatý výsluch: „Prečo si nechodil na procesie s krížom a zakazoval si molebny? Prečo si zriaďoval karantény? Prečo si odmietol pochovávať mŕtvych pri chrámoch?“ Trpké výčitky sa naň sypali zo všetkých strán. Vladyka Ambróz, vidiac veľký dav svojich katov, začal hovoriť. Je udivujúce, že v jeho hlase už nebol ani strach, ani chvenie. Všetci zrazu stíchli, nečakali, že budú počuť hlas milujúceho ich otca. Hovoril a vysvetľoval, že z lásky k nim, kvôli ich životom sa prijímali opatrenia, obmedzenia a zákazy, že všetky tie opatrenia pre ich dobro prijímala samotná panovníčka, že zachrániť sa da len pokorou a poslušnosťou a nie svojvoľnými skutkami. Mnohí zrazu začali byť zmätení, ako keby prestali chápať, kvôli čomu vôbec urobil všetok ten neporiadok.

⁹ Imperiál – ruská zlatá minca z obdobia rokov 1755 – 1805.

¹⁰ Brigadír – dnes hodnosť brigádneho generála.

Úprimné slová starca ich skoro prakticky presvedčili, keď tu zrazu jeden opitý lokaj s kolom v rukách zareval divokým hlasom: „Čo naňho všetci pozeráte? Je to čarodej a balamutí vám hlavu!“ On prvý vladyku udrel. Arcibiskup Ambróz zaliatí krvou padol. Okamžite, ako svorka psov, ktorá čaká na pokyn, sa všetci vrhli na svojho biskupa, trhali ho a trýznili. Po štvrt'hodine, ešte stále sa modliaca k za nás Ukrižovanému, duša vladyku opustila umučené telo.

Po zabití

Zakrvavené telo ležalo na mieste zabitia celý deň 16. septembra.

V ten deň sa Peter Jeropkin snažil v Moskve zaviesť poriadok, no s hrôzou zistil, že vojaci sa rozpfchlí a mesto pred vzbúrencami nemá kto brániť. Vtedy začal naberať dobrovoľníkov. K večeru 16. septembra nabral 130 ľudí z radov vojakov a policajtov. Našlo sa tiež niekoľko kanónov. Snažili sa chrániť Kremel', kláštory a nemocnice. Keď sa Jeropkin zrazil s obrovským davom výtržníkov, prikázal vystreliť varovnú salvu z dela, aby ich zastránil. No vzbúrenci sa vôbec nevystrašili a ďalej sa hrnuli na vojakov Jeropkina, pričom hádzali kamene. Dva kamene Jeropkinovi rozbili nohu. Okrem toho, inkasoval silný úder palicou. Na odvrátenie útoku bol nútený prikázať strieľať z dela hrubými brokmi. Vzbúrenci utŕžili veľké straty a stiahli sa. Celý nasledujúci deň 17. septembra Jeropkin so svojim neveľkým oddielom jazdil ulicami Moskvy a chytil vzbúrencov.

Keď bola vzbura prakticky potlačená, do mesta sa vrátil Saltykov a ostatní z vedenia mesta civilný guvernér, policajný šéf a iní, tiež bol povolaný pluk vojakov. Potom s dôležitými prostriedkami na boj s epidémiou prišiel favorit Kataríny II gróf Orlov, rad vyšších úradníkov a doktor Oreus. Hlavní vinníci vzbury a vrahovia boli prísne potrestaní. Jeropkin rezignoval.

Až ráno 17. septembra bolo telo vladyku Ambróza vzaté z ulice. Na pochovanie čakalo ešte 17 dní z dôvodu rôznych vyšetrovacích a súdnych úkonov. Celý ten čas, sa podľa svedkov tej doby jeho tela rozklad nedotkol. Ležal tam, ako živý, so svetlým a krotkým výrazom v tvári.

Vladyka Ambróz bol pochovaný v Donskom kláštore, v chráme, pri ktorom prijal mučenícku smrť. Lenže čoskoro na bráne Donského kláštora niekto zanechal nápis: „Jeho pamiatka spolu s rozruchom zanikne“.

V závere príbehu nebudeme nijako moralizovať ani robiť závery. Samotná udalosť je hodná toho, aby sa z roka na rok pripomínala. Tak, ako je zabitý vladyka Ambróz (Zertis-Kamenskij) hodný toho, aby bola zachovaná pamiatka na neho, a neboli zabudnuté jeho arcipastierska práca a teologické dedičstvo. Nech si záver z povedaného urobí každý sám pre seba.

Keď navštívite starobylý Donský kláštor, spomeňte si na nevinne zabitého arcibiskupa Ambróza a z celého srdca sa pomodlite za pokoj jeho duše.